עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פכ"ב מהל' עדות הלכה ה סמג עשין קי טוש"ע ח"מ סי' לח סעיף ד:
לח ב מיי' שם פ"כ הל' א סמג שם ולאוין ריג טוח"מ סימן לח:
לט ג מיי' שם הל' ב סמג שם טור חו"מ שם:
ד מיי' שם הל"א טוח"מ שם:
מ ה מיי' שם פי"ח הל' ג טוח"מ שם:
מא ו מיי' שם פ"כ הלכה ג סמג שם טור ח"מ שם:
מב ז מיי' שם פי"ח הל' ג סמג לאוין ריג טוש"ע ח"מ סי' לו ס"א:

◆

תורה אור השלם

1. וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: שמות כא כג
2. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים יט יט
3. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא: ויקרא כ יז
4. עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן: ויקרא יח ט
5. עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ: ויקרא יח יא
6. עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד: דברים יז ו

◆

רבינו חננאל

ואוקמה ר' אבהו לטעמא דר' יהודה בשקדמו והרגו הראשונה ולולי כן אפי' הראשונה אינה נהרגת. ההיא דמייתי סהדי ואישתקור אייתי אחריני ואישתקור אייתי שהדי אחריני אמר ריש לקיש הוחזקה זו. א"ר יוחנן אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו כלומר כשרין הן כרבנן דמתניתין דאמרי כל זמן שלא הוזמו כשרין הן. ואמר לך ר' יוחנן אפילו ר' יהודה לא פסלינהו אלא דאמר אטו הני הוו בהדי הני והני בהדי הני דקא מסהדי הכי א) אבל הכא אפי' ר' יהודה מודה דכשרין מ"ט הני הוא דהוו ידעי בשהדותא אבל הני דאישתקור לא הוו ידעי. והלכתא כר' יוחנן. פי' הדר חזא (ליה ר') [לר'] אלעזר בישות. החזיר פניו ריש לקיש ונסתכל בר' אלעזר בן פדת תלמיד ר' יוחנן בפנים רעות כלומר השמע השמועות מפי ר' יוחנן ואינך אומרן משמו אילו הגדת לי כי ר' יוחנן אמר כך לא הייתי שונה בפניו: אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין. תניא רבי ג) אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין. א"ל אביו ק"ו הוא. א"ל לימדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין דתניא ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו אין לי אלא כו' ופשוטה היא. ואסיק' שאין ענשין מן הדין ואין מזהירין מן הדין. וכן בחייבי מלקות אתיא רשע (הוא) [רשע]. כתיב בחייבי מיתות אשר הוא

ה) איסטטית היא. גרס אלפס פי' לשון סטיס (שבת דף פט.): **חייבי** מלקות מנין. פי' מנין דאין לוקין עד שיגמר הדין על פיהם ול"ת ואמאי לא בעי נמי (א) כן חייבי ממון מנין דאין משלמין ממון עד שיגמר דינו על פיהם וי"ל דכמו דבדיני נפשות דרשינן עד שיגמר דינו מקרא דנפש בנפש דכתיב בעדים זוממין כמו כן כתיב ממון בעדים זוממין דכתיב ג) יד ליד לא ינקה דמפקי מיניה (כתובות דף לב:) דממונא משלמין ודרשינן מיניה עד שיגמר הדין: **חייבי** גליות מנין. פירוש מנין דאין לוקין עד שיגמר דינו וקשיא דהא כשהעידו אחייבי גליות הרי הן חייבי מלקות וחייבי מלקות ככל גמרנו מרשע רשע ופ"ה דמההיא לא ילפינן אלא עדים הזוממין שהרשיעו הנדון ד) ללקות או למיתה דהאי קרא דרשע רשע בנידונין כתיב אבל כשהרשיעו הנדון לגלות לא גמרינן: **אף** השנים מוזמין הג' ומנין אפי' הן מאה ת"ל עדים. תימה לימא דעדים אתא אפי' לארבעה ה) ונמצא אחד קרוב או פסול יותר מן הג' דכתיבי בקרא אבל טפי מארבעה לא וי"ל כיון שכת אחת מוזמת שתי כתות הוא הדין מאה: אמר

אי איסטטית היא זו אפי' כת ראשונה נמי לא אמר ר' אבהו שקדמו והרגו מאי דהוה הוה אלא אמר רבא הכי קאמר אם אינה אלא כת אחת נהרגת אי איכא טפי אין נהרגין הא בלבד קאמר קשיא ההיא איתתא דאתאי סהדי ואישתקור אייתי סהדי ואישתקור אזלה אייתי סהדי אחריני דלא אישתקור אמר ריש לקיש הוחזקה זו א"ל ר' אלעזר א) אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו זימנין הוו יתבי קמיה דרבי יוחנן אתא כי האי מעשה לקמייהו אמר ריש לקיש הוחזקה זו א"ל רבי יוחנן אם הוחזקה זו כל ישראל מי הוחזקו ב) הדר חזיה לרבי אלעזר בישות אמר ליה שמעת מילי ג) מבר נפחא ולא אמרת לי משמיה לימא ריש לקיש דאמר כרבי יהודה ורבי יוחנן דאמר כרבנן אמר לך ריש לקיש אנא דאמרי לך אפי' לרבנן עד כאן לא קא אמרי רבנן התם דליכא דקא מהדר אבל הכא איכא הא דקא מהדרא ורבי יוחנן אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבי יהודה עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם דאמרינן אטו כולי עלמא גבי הני הוו קיימי אבל הכא הני ידעי בסהדותא והני לא ידעי בסהדותא: **מתני'** ד) ה) אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג ו) שנאמר [1] נפש [א] תחת נפש אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר [2] ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים ואם כן למה נאמר נפש [ב] תחת נפש יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו תלמוד לומר נפש [ג] תחת נפש הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין: **גמ'** ז) תנא בריבי אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין אמר אביו בני לאו קל וחומר הוא אמר לו לימדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין דתניא [3] איש אשר יקח [את] אחותו בת אביו או בת אמו אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אביו ובת אביו מנין ת"ל ערות אחותו גילה עד שלא יאמר יש לי בדין אם ענש על בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אביו ובת אמו לא כל שכן הא למדת ח) שאין עונשין מן הדין עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר [4] ערות אחותך בת אביך או בת אמך אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אביו ובת אמו מנין תלמוד לומר [5] ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא עד שלא יאמר יש לי מן הדין מה אם הוזהר על בת אמו שלא בת אביו ובת אביו שלא בת אמו בת אביו ובת אמו לא כל שכן הא למדת ט) שאין מזהירין מן הדין י) חייבי מלקות מנין תלמוד לומר כ) רשע רשע חייבי גליות מנין אתיא רוצח רוצח תניא ל) אמר רבי יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין העדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנדון אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא מ) שפכת דם נקי שהרי אמרו חכמים נ) אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהם ואין לוקין עד שיזומו שניהם מיד קבל עליו ר' יהודה בן טבאי שאינו מורה הוראה אלא לפני שמעון בן שטח וכל ימיו של ר' יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו העד והיה קולו נשמע וכסבורין העם לומר קולו של הרוג אמר קולי שלי הוא תדעו למחר הוא מת אין קולו נשמע אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי דלמא בדינא קם בהדיה אי נמי פיוסי פייסיה: **מתני'** [6] על פי [ד] שנים עדים או שלשה עדים יומת המת אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב בשלשה אלא ס) להקיש ע) (שלשה לשנים) מה שלשה מזימין את השנים אף השנים יזומו את הג' ומנין פ) אפי' מאה ת"ל עדים ר' שמעון אומר מה שנים אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין צ) אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין ומנין אפי' מאה ת"ל עדים ק) רבי עקיבא אומר לא בא השלישי להקל אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו ואם כן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ר) אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה מנין אפי' מאה ת"ל עדים

אמר

שקדמו והרגו. את הכת הראשונה קודם שתבוא כת שניה: **מאי דהוה הוה.** ולמה לי למיתני אלא כת ראשונה: **בלבד.** משמע שיש עוד אחרת: **אישתקור.** הכחישו זה את זה בדרישות בית דין כשנבדקום: **הוחזקה זו.** להביא עדי שקר ולא נקבל עוד עדות אחרת: **אם היא הוחזקה.** לחזר אחריהם כל ישראל מי הוחזקו לשמוע לה שתחזיק את האחרים כשקרים: **ומנין.** פעם אחרת: **הדר חזייה לר' אלעזר בישות.** החזיר ריש לקיש את פניו ונסתכל ברבי אלעזר בפנים זועפות שהבין ריש לקיש ששמע ר' אלעזר דבר זה מפי רבי יוחנן וכשאמרה לו לא אמרה בשמו: **דאמר כר' יהודה.** במתניתין איסטטית היא זו והוחזקה להזים: **דליכא דקא מהדר.** שאין אדם מחזר אחריהם לשכרם ולהרגילם תמיד לבוא לבית דין ולהזים את כל הכתים: **דקא מהדרא.** לנקם ולשכור עדי שקר: **הני ידעי בסהדותא.** אלו האחרונים ידעי בעדותה של זו: **מתני' עד שיגמר הדין.** אלא אם כן נגמר תחלה הדין של הנדון ליהרג ואחר כך הוזמו: **נפש בנפש.** בעדים זוממין כתיב לא תחוס עינך נפש בנפש: **לעשות לאחיו.** משמע שהרי אחיו עדיין קיים: **יכול משקבלו עדותן.** ובאה להם הזמה מיד קודם גמר דינו של נדון יהרגו: **גמ' בריבי אומר.** כך היה שמו ה): **הרגו.** שלא הוזמו עד שנהרג הנדון על פיהם: **חייבי מלקות מנלן.** אמתניתין קאי דקאמר אין עושין דין הזמה עד שיגמר הדין ויליף לה מנפש בנפש דמשתעי בחייבי מיתות חייבי מלקות מנלן העידוהו שחייב מלקות והוזמו מנלן דאין לוקין אלא אם כן נגמר הדין תחלה על פיהם: **חייבי גליות מנלן.** העידוהו שחייב לגלות והוזמו ותנן ו) במתניתין סופג את הארבעים מנלן ק) עד שיגמר הדין דהני הואיל ולאו מדין כאשר זמם קא מתרבו לא אתי מלקות דידהו מגזירה שוה דרשע רשע דמההוא לא ילפינן אלא עדים זוממין שהרשיעו הנידון ללקות י) (או למיתה) דהאי רשע רשע בנידונין כתיב: **אראה בנחמה.** לא אראה בנחמה וגמרא הפכו לברכה. פ"א אראה בנחמה נשבע ימותו בניו ואראה בנחמתן: **אם לא הרגתי עד זומם.** שלא הוזם אלא אחד מהם והרגתיו: **שהרי אמרו חכמים כו'.** מתניתין היא מה שנים אין נהרגין עד שיזומו שניהם ם) דכתיב והנה עד שקר העד ואמר מר (סוטה דף ב:) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: **אלא בפני שמעון.** שאם יטעה יורהו: **כסבורין.** הכלא בלילה או ביום ואינן רואין אותו: **מתני' מה שנים אין נהרגין עד שיזומו שניהם.** כדפרישית לעיל: **ר' עקיבא אומר לא בא השלישי כו'.** לא הוצרך ללמדנו זאת דממילא ידעינן שבשנים מזימין את השלשה שהרי השנים כשרים לכל עדיות וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיזומו כולם שהרי כולם כאחד נעשו עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד ולא בא אלא להחמיר עליו שלא תאמר הואיל ובלאו הוא היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה לימדך הכתוב שאף הוא מן מקיימי דבר: **על אחת כמה וכמה כו'.** ° שמצינו מדה טובה מרובה ממדת פורענות במדה טובה הוא אומר (שמות לד) א) נוצר חסד לאלפים במדת פורענות הוא אומר (שם) על שלשים ועל רבעים:

בדיני

מסורת הש"ס

א) [כתובות לו:], ב) [כתובות כה:], ג) [עי' פרש"י בסנהדרין ט. ד"ה טנפא], ד) סנהדרין לב:, ה) רש"א שנא' נפש בנפש [והוא דברים יט וכן בכל המשנה], ו) חולין יא:, ז) [לקמן יז. י: סנהדרין נב. וש"נ ועי' תוס' סנהדרין נג: ד"ה השתא], ח) [פסחים כד. יבמות כב:], ט) [סנהדרין לג:], י) [סנהדרין י. וש"נ], כ) חגיגה טז: [תוס' סנהדרין פ"ו], ל) [עי' תוס' שבת יב: ד"ה רבי נתן], מ) [סנהדרין כח.], נ) ב"ב קס., ס) [נ"ל להקיש שנים לשלשה כ"א כהרש"ש], ע) סנהדרין ט. [ע.], פ) [עי' פרש"י בחולין יא: ד"ה והכתיב], צ) [לעיל ג.], ק) בס"א נוסף: דלאין לוקין, ר) רש"א מ"ז, ש) [דברים יט], ת) בס"א: שומעין הקול, א) [נ"ל עושה וכ"כ בפרש"י דלקמן כג. ד"ה על אחת ע"ש שהאריך בביאור יפה], ב) [שייך לעיל במשנה], ג) גירסת רש"א ומהרש"א יד ביד דמספק, ד) רש"א למלקות ממיתה, ה) [מהר"ם הגיה ומפרש],

◆

גליון הש"ס

רש"י ד"ה על אחת וכו' שמצינו מדה הטובה. עי' לקמן דף כג ע"ב ברש"י ד"ה על אחת כמה וכמה:

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה חייבי מלקות וכו' ואמאי לא בעי נמי הכי חייבי ממון:

◆

הגהות הגר"א

[א ב ג] במשנה נפש בנפש כצ"ל (וכ"ה ברש"י ובספרי ועי' תוי"ט): [ד] במשנה ע"פ שני עדים או [ע"פ] שלשה עדים יקום דבר כצ"ל. והוא בדברים יט:

◆

מוסף רש"י

הדר. ריש לקיש, חזיה לרבי אלעזר בישות. החזיר פניו ונסתכל בו"ה בעין רעה, שהבין שמפי ר' יוחנן שמע לשון זה, וכשאמר לשון זה לא אמרה בשם ר' יוחנן לפיכך לא קיבלה הימנו (כתובות כה:).

המשך בעמוד הבא

◆

רבינו חננאל (המשך)

רשע למות ובחייבי מלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע מה בחייבי כריתות ובחייבי מיתות אין ענשין ואין מזהירין מן הדין כך חייבי מלקות. בחייבי גליות נמי אתיא רוצח רוצח. תניא אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהן וכך אין לוקין ואין משלמין ממון עד שיזומו שניהן. הצדוקין היו אומרים אין העדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנידון: על פי שנים עדים או שלשה עדים כו' עד מנין אפילו הן מאה ת"ל עדים. פי' כשם שב' עדים מזימין ב' כך ב' מזימין ג' ומנין אפילו ק' שהעידו שב' באין ומזימין אותן ת"ל עדים. כלומר כי דין העדות מתקיימת בב' כמו שמתקיימת בק' נמצאת עדות ק' כעדות ב' כך לענין דין הזמה (ק"ב) [ק'] וב' שוים

א) לפי גירסת רבינו אולא קושית הרי"ף ע"ש: ג) לפנינו הגירסא כרבי: